

1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Білоусько Т.Ю.

к.е.н., доцент,

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Необхідність забезпечення продовольчої безпеки України вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та застосування заходів контролю імпорту з метою захисту власних виробників від іноземної конкуренції. Важливість цього питання посилюється розвитком та поширенням глобалізаційних процесів.

Сільське господарство має особливо велике значення тому, що воно є однією з найбільших галузей народного господарства. Згідно з оцінками Світового банку, що базуються на зіставленні показників ряду країн, зростання валового внутрішнього продукту (ВВП), обумовлене зростанням сільського господарства, щонайменше удвічі ефективніше сприяє скороченню бідності, ніж зростання ВВП, отримане за рахунок інших галузей [1, с. 135].

Аграрне виробництво в Україні залишається серед провідних галузей економіки, про що свідчать наступні дані: частка сільського господарства у валовій доданій вартості склала у 2012 р. 9,2%. Цей показник зменшився в порівнянні із 2001р. на 7,1 пунктів (16,3% у 2001р.), але в абсолютних показниках ми відмічаємо збільшення з 29,4 млрд. грн. до 111,7 млрд. грн. Ми також простежуємо збільшення виробництва валової продукції сільського господарства за цей період з 151 млрд. грн. до 223,3 млрд. грн. [2].

Сучасна аграрна економіка являє собою складний організм, що складається з величезної кількості різноманітних виробничих, комерційних, фінансових і інформаційних структур, які взаємодіють в умовах складної системи організаційно-правових норм бізнесу, і поєднуються єдиним поняттям – аграрний ринок.

В 2012 році на аграрному ринку України здійснювало свою господарську діяльність 55866 сільськогосподарських підприємства, серед яких : фермерські господарства – 40732 од., (72,9%), господарські товариства – 8121од. (14,5%), приватні підприємства – 4183 од. (7,5%), виробничі кооперативи – 856 од. (1,6%), державні підприємства – 294 од. (0,5%), та підприємства інших форм господарювання – 1680од. (3,0%). Потрібно відмітити, що за 10 років кількість суб'єктів господарювання зменшилася на 8,7% (з 61178 од. в 2002 р.) [2]. Відбулося зменшення фермерських господарств, господарських товариств, кооперативів та державних підприємств. Натомість збільшилася кількість приватних підприємств. Ми вважаємо, що відбувається процес укрупнення сільськогосподарських підприємств. В 2012 році кількість невеликих господарств (до 1000 га) складало 42171 одиниць господарських суб'єктів (88,5%), а їх загальне землекористування – лише 21,2% від загальної площі сільськогосподарських угідь. Середніх за розміром підприємств (від 1000 до 3000 га) було 3835 одиниць (8,0%), а питома вага сільськогосподарських угідь складала 31%.

Кількість великих підприємств із землекористуванням понад 3000 га. є найменшою – 1646 одиниць (3,5%), але питома вага угідь в їх користуванні найбільша – 47,8% від загальної площі сільськогосподарських угідь. Також можна додати, що 10% великих підприємств (164 господарства) мають землекористування понад 10000 га, що складає 15,3% від загальної площі сільськогосподарських угідь [2]. Серед них й великі агрохолдинги, кількість та землекористування яких збільшується з кожним роком.

Так, в 2012 р. серед найбільших агрохолдингів – ПАТ «UkrLandFarming» (532 тис. га), Представництво «Ен-сі-ейч Едвайзорс Інк.» (450 тис. га), ТОВ «Кернел Капітал» (330 тис. га), ТОВ «Група компаній «Мрія Агро» (298 тис. га), ПАТ «Миронівський хлібопродукт» (280 тис. га), ТОВ «Українські аграрні інвестиції» (260 тис. га), ТОВ Фірма «Астарта-Київ» (245 тис. га), ТОВ «Харвіст Холдинг» (220 тис. га) та ін. Лише 10 найбільших агрохолдингів України орендують майже 3 млн. га. [3].

Розвиток великих агрохолдингів призводить, з одного боку, до залучення значних зовнішніх інвестиційних ресурсів, нових технологій і продуктів, інноваційного менеджменту та спричиняє зростання внутрішньої та міжнародної конкурентоспроможності. З другого – масштабна діяльність агрохолдингів, як правило порушує цінові та структурні пропорції на внутрішньому ринку, сприяє монополізації окремих його елементів, посилює зовнішні неекономічні впливи. Багатоукладність конкурентного середовища аграрних товаровиробників – це одна з вагомих причин того, що державна підтримка та державне регулювання є вкрай необхідними заходами. Потрібно відмітити, що взагалі необхідність державного регулювання економіки сільського господарства теоретично загальноновизнана і обумовлена специфікою галузі, однак, дискусії між науковцями та практиками відбуваються при визначенні рівня такого втручання. Наразі немає єдиного підходу щодо співвідношення державних і ринкових важелів у механізмі регулювання аграрної економіки.

Система державного регулювання економіки складається з різноманітних підсистем та поділяється на ієрархічні рівні в залежності від адміністративно-територіального поділу країни. При цьому, кожний рівень ієрархії управління являє собою відносно відособлену підсистему в якій наявні свої локальні цілі та відповідно свої локальні критерії ефективності. Таким чином, в ієрархічній структурі загальносистемна ціль розподіляється на систему локальних цілей за відповідними рівнями, утворюючи «дерево цілей» та, відповідно, «дерево критеріїв ефективності». На кожному рівні управління наявні власні специфічні ресурси на вході, та, відповідно, власні, притаманні тільки даному рівню, отримані результати [4, с.9].

Вивчення зарубіжного досвіду свідчить про те, що нині відбувається модифікація методів і форм державного регулювання аграрної економіки як по суб'єктах і об'єктах, так і за рівнем державного регулювання. Заходи держпідтримки можуть бути згруповані за цільовою ознакою:

1. Платежі, що підтримують доходи сільгосптоваровиробників (компенсаційні, за умови збитку від стихійних лих; за збиток, понесений під час реорганізації виробництва).

2. Заходи впливу на ринок продовольства за допомогою цінового втручання (підтримка внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію; встановлення квот; встановлення податків на експорт та імпорт продовольства).

3. Заходи, що передбачають субсидування виробників за придбані засоби виробництва через компенсацію витрат (субсидіювання або пільгове оподаткування

за придбання добрив, кормів і отрутохімікатів; субсидіювання виплат відсотків за одержані кредити; субсидіювання виплат зі страхування майна).

4. Заходи, що передбачають виділення державних коштів на розвиток аграрного ринку (виділення коштів на розробку й реалізацію ринкових програм; субсидії на зберігання продукції; субсидії на проведення транспортних робіт із перевезення продукції всіх ланок аграрного виробництва).

5. Виділення державних коштів на проведення заходів довгострокового характеру, що забезпечують підвищення ефективності виробництва і спрямованих на сприяння розвитку виробничої інфраструктури (субсидії на будівництво господарських приміщень; субсидії на здійснення іригаційних проєктів; субсидії на рекультивацію земель; сприяння створенню фермерських об'єднань).

6. Виділення коштів на здійснення державних програм розвитку виробництва (ці заходи держпідтримки поширені в багатьох країнах ЄС, США, Канаді) для реалізації регіональних програм.

7. Методи державного регулювання діяльності АПК, не пов'язані безпосередньо з даною галуззю, але впливають на ефективність її функціонування (проведення пільгової податкової політики; підтримка національної валюти; зовнішньоторговельна діяльність).

Досвід зарубіжних країн свідчить про те, що у цих країнах створено системи помірної протекції у функціонуванні аграрного сектору, чого, на жаль, бракує вітчизняній практиці. На думку багатьох економістів і експертів, спільно із системою протекції необхідно відрегулювати і розподілити заходи відповідальності між державою і сільгосптоваровиробником [5]. Тому ми підтримуємо думку вчених про те, що сьогодні необхідно синтезувати все краще й ефективніше в світовому аграрному виробництві з обов'язковим урахуванням наявних досягнень вітчизняного аграрного виробництва та перейти до державного регулювання цін на соціально значущі продукти харчування, на паливно-енергетичні ресурси природних монополій; виробити ефективний механізм формування заставних і порогових цін, а також цільових цін, що гарантують стабільний рівень доходів сільськогосподарських товаровиробників.

Список використаних джерел:

1. Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь/ за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ – 2010. – 232 с.
2. Сільське господарство України за 2000–2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. 10 крупнейших латифундистов в 2012 году [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukragroconsult.com/ukragrokonsalt/novosti-temp/skolko-krupneishie-agroholdingi-ukrainy-zaplatili-za-arendu-zemli>
4. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери / Могильний О.М. – Ужгород: ІВА, 2005. – 400 с.
5. Варченко О.М. Зарубіжний досвід державної підтримки сільськогосподарського виробництва та напрями його використання у вітчизняній практиці/ О.М. Варченко/ Економіка та управління АПК: зб. наук. праць Білоцерк. нац. аграр. ун-ту. – Біла Церква, 2011. – вип. 5 (85). – С. 11–16.